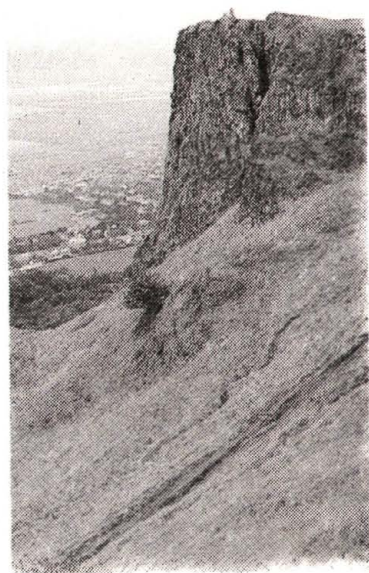
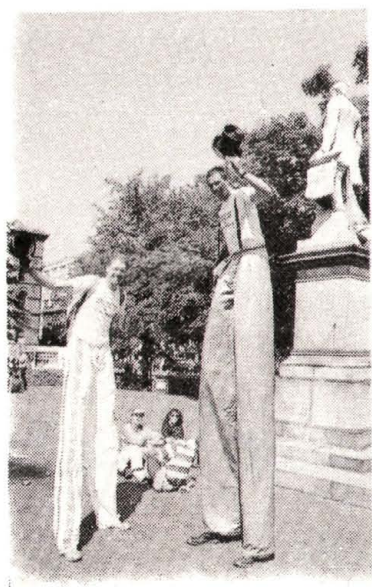

könyv
könyvtár
könyvtáros

1996
április

BELFAST

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1996. április

Tartalom

Könyvtárpolitika

Beszélgetés Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszterrel	3
MKM-KKDSZ megállapodás	6
-h-r: Hogyan lássuk világunkat?	8
Huszár Ernőné: Az államháztartási reform... ..	11

Műhelykérdések

Balogh Anikó: Referenzs kérdések... ..	17
Székelyné Török Tünde: Felhasználói szemmel az Új Könyvekről	21

Könyv

Somkuti Gabriella: Az Országgyűlési Könyvtár története	27
Pákozdy Katalin: Magyar Orvosi Emlékek	31

História

Rózsa György: Ahogy lehet(ett) 4.	35
Kállainé Vereb Mária: Visszatekintés	38

Konferenciák

Tóth Gyuláné: Beszámoló az MKE Gyermekkönyvtáros szekciójának konferenciájáról	44
--	----

Extra Hungariam

Varga Katalin: Ha csinálod, megérted	48
A Könyvtári és Informatikai Kamara hírei	52
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	54

Lapunk e számában Tállai Katalin (14., 18. old.), Gara Miklósné (23., 29., 32., 37., 53. old., borító III.) és Josefka Antal (40., 41. old.) illusztrációi szerepelnek.

From the contents

Talk with the Minister of Culture and Education, Bálint Magyar (3);
Agreement between the Ministry of Culture and Education and the Trade
Union of the Workers of Culture and Public Education (6);
Hedvig Huszár: The reform of the state budget and the financing of
libraries (11).

Cikkeink szerzői

Balogh Anikó, az Egri Megyei Könyvtár osztályvezetője; *Huszár Ernőné*, a BKE Központi Könyvtárának főigazgatója; *Kállainé Vereb Mária*, a Kiskunfélégyházi Városi Könyvtár igazgatója; *Pákozdy Katalin*, Medinfo; *Rózsa György*, az MTA Könyvtárának ny. főigazgatója; *Somkuti Gabriella*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Székelyné Török Tünde*, a Vas Megyei Könyvtár munkatársa; *Varga Katalin*, az OPKM munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Domsa Károlyné elnök

Csaba Gabriella, Maurer Péter, Poprády Géza, Tóthné Környei Márta

Szerkeszti:

Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: Poprády Géza, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: Burány Tamás

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 96.095

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

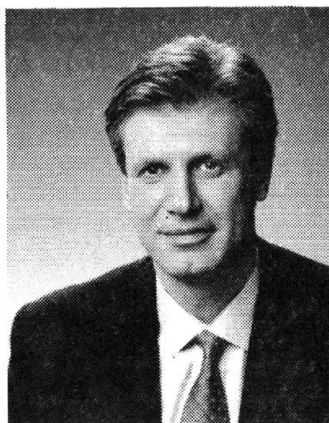
Beszélgetés Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszterrel

A Clinton elnök által meghirdetett információs szupersztráda nemcsak azért került a közérdeklődés, a hazai közérdeklődés középpontjába, mert szinte azonnali európai (EU) választ provokált, de tán még inkább azért, mert (pl. Internet) közvetlenül részévé vált, ha még nem is eléggé, a hazai gyakorlatnak, szinte-szinte már a mindennapoknak is. E bonyolult kérdéskör miben és mennyire érinti Miniszter Úr szerint a tárcát?

Az információs társadalom létrejötte több oldalról is érinti a tárcát. Egyrészt felelősek vagyunk annak a nemzedéknek a képzéséért, amelynek ez már valóban természetes közege lesz. Ezért nem lehet számunkra közömbös, hogy a különböző tantervekben hogyan vannak jelen azok az ismeretek, amelyek alkalmassá teszik az ifjúságot az információs szupersztráda használatára. Másrészt, a tárca illetékességi körébe tartozik a szaktudományi és szakirodalmi tájékoztatás is, s tisztában vagyunk azzal, hogy egy fejlett társadalom fontos információs bázisai az automatizált közgyűjteménynek – könyvtárak, levéltárak, múzeumok. Harmadrészt a tárcát különleges felelősség terheli a kultúra értékeinek védelme terén, s ha az információs sztrádán a piaci törvények dominálnak, a tárcának akkor is feladata ezen értékek védelme.

Az információ hazai helyzetével, elveivel és technikáival foglalkozik a KVH, az OMFB és még nyilván egy sor szervezet és intézmény. Hogyan illeszkedik közéjük az MKM? Van-e valamiféle közös stratégia?

Ezek a szervezetek az információ hazai technikájával foglalkoznak. A kérdés azonban az, hogy az informatikai eszközök milyen tartalmat hordoznak. Ebben nem lehet ellentét a szaktárcák között. Az információ létrehozásán, forgalmazásán és felhasználásán alapuló új társadalmi struktúra kialakítása, az élet számos területének globalizálódása közös stratégia kialakítását teszi szükségessé. A szaktárcák és szakmai szervezetek munkájaként az elmúlt év végén elkészült a Nemzeti Informatikai Stratégia (NIS) tervezete, melynek munkálataiban tárcánk magas szinten képviseltette magát Szabó Zoltán politikai államtitkár személyében. A NIS négy területet foglal magába, ezek közül kettő közvetlenül érint minket: a kultúra és az ismeretszerzés, valamint az ember mindennapi életét átalakító információs technológiák integrációjának következményei, ill. lehetőségei. Ez a tervezet – a szakmai viták után – minden bizonnyal hosszú távú elképzelésé alakul.

Úgy tudjuk, készül a könyvtári, a levéltári, a múzeumi stb. törvény. Ezen törvények színte mindegyike érdekelt az információáramlás, az információkezelés kérdéskörében. Készül-e, lesz-e valamiféle információs törvény? Hogyan képzelhető ez el, hogyan illeszkedik más törvényekhez? Milyen szerepe lehet az államnak az információáramlás szabályozásában?

A törvények valóban készülnek, sőt, a levéltári törvényt már múlt évben elfogadta a Parlament. Hogy lesz-e információs törvény, nem tudom. Az információ véleményem szerint – ebben az értelemben – túl általános fogalom. Van egyébként olyan törvény, amely érinti az információ biztonságát, és minden bizonnyal lesznek más olyan törvények is, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak az információáramlás szabályozásához. Ha Önök a könyvtári tájékoztató szolgáltatások működésére gondoltak a kérdés megfogalmazásakor, ennek mechanizmusa már körvonalazódott: az információ iránt bárhol felmerülő igényt egy egységes könyvtári rendszernek kell kielégítenie, nem az egyes könyvtáraknak. Az állam pedig, azon kívül, hogy támogatja e hálózat további fejlesztését, semmiféle ellenőrző szerepet nem vállalhat.

A KVH tavaly szeptemberére nyilvánosan (sajtótájékoztatón) megígért egy információs stratégiai „csomagot”. Úgy tudjuk, nem készült el ezidáig. Volt-e, van-e valami köze az MKM-nek ehhez a koncepcióhoz?

Utaltam már a Nemzeti Informatikai Stratégia elkészült tervezetére, melynek kidolgozásában részt vett tárcánk is.

Annak idején egyetlen párt készített könyvtári, könyvtárügyi programot, az SZDSZ. (A legjobb hazai, korántsem csupán SZDSZ-es könyvtári szakemberekkel való konzultáció alapján.) Mi valósult meg eddig ebből, mi e program további, várható sorsa? Milyen módosításokra van, volt, lesz szükség? Egyáltalán, „érdekli” még a pártot, a párt művelődési és közoktatási miniszterét a könyvtárügy? Mennyiben?

Még Rajk László kérte meg a Magyar Könyvtárosok Egyesületét bizonyos könyvtári kérdések kidolgozására. Ez nem program volt, elveket fogalmazott meg. Például azt, hogy a kulturális ágazatban az oktatás mellett a könyvtári hálózatot is stratégiai művelődési ágazatnak kell tekinteni. A könyvtári szolgáltatások a lakosságnak kb. 20%-át érintik közvetlenül, ezen szolgáltatásokat tehát mindennél biztosítani kell, ami persze nem jelenti azt, hogy minden településnek könyvtárat kell fenntartania. A különbséget Önök, mint szakemberek, nyilván értik.

A könyvtárüggyel való foglalkozás pedig a művelődési és közoktatási miniszter számára nem érdeklődés kérdése, hanem kötelesség.

A tavalyi évben a tárca fölöttébb aktív volt könyvtári kérdéseket illetően (Török András előadása az MKE egri vándorgyűlésén, Fodor Gábor és Striker Sándor szereplése és megnyilatkozásai az Összefogás a könyvtárakért c. KIK-rendezvényen, Fodor Gábor levele az MKE elnökségének stb.). Marad az aktivitás? Mire számíthat a szakma az új minisztertől és új stábjától?

Az aktivitás marad. Óvnám azonban Önöket attól, hogy túlzott reményeket tápláljanak a szakma helyzetének javulásával kapcsolatban, hiszen a lehetőségek korlátozottak. A közgyűjteményeknek feladatuk végzéséhez egyenletes, szívsós, hosszan tartó munkára van szüksége. Önök jobban tudják, mint én, hogy egy könyvtár akkor lesz eredményes, ha minden nap ugyanazt a munkát végzi 50-100 éven keresztül – ha más módszerekkel is. Ezt a munkát kívánjuk támogatni.

A magyar könyvtárügy többszörösen tagolt, artikulált. Érdekei is csak részben közösek vagy harmonizálók. A tárca viszonya is – hivatalból – más és más az egyes könyvtártípusokhoz (nemzeti könyvtár, egyetemi könyvtárak, önkormányzati köz-művelődési könyvtárak stb.). Miniszter Úr hogyan osztályoz, hova teszi a hangsúlyokat, mik a tagolt halmazzal szemben az egészen rövidtávú és a távlatosabb elképzelései, akcióprogramja?

A könyvtárak, múzeumok, képtárak, zenetárak, filmtárak számítógépes hálózaton való elérhetősége a művelődés, a tanulás, a szórakozás soha nem látott távlatait nyitja meg. Információs vagy művelődési igény bárhol felmerülhet, amit a könyvtári rendszer egészének kell kielégítenie. Ez dinamikus könyvtárközi kapcsolatokat és szakmai együttműködést tételez fel minden könyvtártípus között. Az adatátviteli hálózatok e cél érdekében állnak a könyvtárak rendelkezésére.

A Széchenyi Könyvtárral kapcsolatban halmozott problematikáról szólhatnánk. E nemzeti intézmény fenntartása önmagában is számos kérdést vet fel. Külön probléma a tőle követelt, elvárt legkülönfélébb ún. központi szolgáltatások kérdésköre. Megint csak égető, húsba-vérbe vágó kérdés a köteleespéldányok ügye. Hogyan áll hozzá Miniszter Úr a problémaszövevényhez? Miként vélekedik a Széchenyi Könyvtár ügyeiről-bajairól?

A Széchenyi Könyvtár jelen pillanatban nem szerepel a tárcához tartozó eladósodott intézmények listáján. A könyvtár dologi kiadásaira tervezett összeg idén jelentősen nem emelkedik, az árak emelkedése miatt viszont reálérték-csökkenés várható, ez azonban – sajnos – a többi intézményt is érinti.

A központi szolgáltatások fenntartása, működtetése, fejlesztése állami feladat, a könyvtári rendszer működésének alapja. Ezt 1956 óta valamennyi jogszabály az OSZK-ra bízta. Az MKM által tavaly kidolgozott koncepció alapján, főként külső források (Phare, Világbank) bevonásával meg kell teremteni az egyetemi és országos feladatkörű szakkönyvtárak elérhetőségét biztosító számítógépes hálózatot.

Ami a köteleespéldányok ügyét illeti: javasolni fogom a Nemzeti Kulturális Alap számára, hogy az NKA csak olyan kiadókat és folyóiratokat támogasson pályázatait útján, amelyek két évre visszamenőleg eleget tettek köteleespéldány-küldési kötelezettségüknek.

Milyen segítséget vár (és kap) e sok-sok probléma kezeléséhez saját minisztériumi apparátusától, hogyan osztja el a feladatokat, tervez-e változtatást elődje „leosztásában”? Mit vár (és mit kap) a könyvtáros szakmától?

Mind a minisztériumi apparátusnak, mind a könyvtáros szakmának fel kell készülnie az új kihívásokra. Hogy ez sikerüljön, mindannyiunk érdeke. Amit az Önök szakmája csinál, a jövő társadalmának egyik alapvető fontosságú tevékenysége lesz. Ez a szakma fogja ugyanis meghatározni, hogy az emberek milyen információkhoz, hol és hogyan jutnak hozzá.

Miniszter Úr, Ön e lap hasábjain gyakorlatilag minden magyar könyvtárhoz szól(hat). Mit üzen nekik?

Mindannyian tudjuk, hogy súlyos gondokkal küszködő intézmények bezárása, megszüntetése könnyen és viszonylag egyszerűen megoldható feladat – az újraindítás jóval költségesebb és nehezebb. Feltétlenül jobb megoldás tehát az adott intézmény működésének bármilyen szinten történő fenntartása.

Mint már többször említettem, a nehéz helyzetbe került kulturális intézmények fenntartása, gondjainak megoldása azonban nem lehet csupán a kultusz-tárca feladata. Miközben a minisztérium új forrásokat keres a könyvtárak megsegítésére, azt kérem a magyar könyvtárostársadalomtól, hogy szakmai tapasztalatai, ötletessége, újítási és megújulási képessége révén maga is próbáljon kiutat találni a nehézségekből, megőrizni a megőrzésre érdemest és majdan megtalálni helyét a Gutenberg-galaxis utáni kulturális közegben. A kultusz-tárca mindig segíteni fogja őket ebben.

Maurer Péter – Vajda Kornél

Megállapodás

mely létrejött a Művelődési és Köznevelési Minisztérium (a továbbiakban: MKM) és a Közgűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete (a továbbiakban: KKDSZ) között.

A MKM és a KKDSZ kifejezik együttműködési készségüket:

- saját hatáskörüknek és feladataiknak megfelelően – az érintett egyéb szervezetekkel egyeztetve – a közgyűjteményekre, a közművelődésre vonatkozó vagy azokat is érintő törvények, jogszabályok, irányelvek, ajánlások előkészítésében, korszerűsítésében, módosításában, a szakmailag megalapozott, intézményi-infrastrukturális feltételekkel és létszámmal, valamint finanszírozással és garanciákkal alátámasztott reformok egyeztetésében, azok megvalósításában,
- az érintett minisztériumokkal közösen a közgyűjteményi és közművelődési területeken a munkavállalók foglalkoztatásának, bérezésének és pótlékainak, élet- és munkakörülményeinek törvényekkel, jogszabályokkal, országos megállapodásokkal való javításában,
- az MKM és a KKDSZ közötti kapcsolatok, az érdekegyeztetés intézményessé és e megállapodással rendszeressé, megalapozottá, hatékonyá tételében.

Ennek érvényesítése céljából:

I.

- 1.) Az MKM ágazati feladataiból és felelősségéből, valamint a KKDSZ érdekvédelmi, érdekképviseleti kötelezettségeiből fakadóan kölcsönösen vállalják:
 - a fenti érdekkörökbe tartozó törvények, jogszabályok, (egyéb közérdekű dokumentumok) tervezeteinek érdemi egyeztetését, azok vitaanyagi változatától kezdődően a véglegesítésig,
 - a véleményezési jogosultság érvényesítésével: a szakmai, tevékenységi, tulajdonlási, intézményi, költségvetési, a foglalkoztatási, munkaügyi, képzési-továbbképzési, a bért és a pótlékokat érintő, az élet- és munkakörülményekre,

- a munkavállalók szociális juttatásaira hatással lévő kérdésekben oly módon, hogy
- az MKM által vagy közösen létrehozott bizottságokban, munkacsoportokban, előkészítő fórumokon, értekezleteken vesznek részt, részvételi lehetőséget garantálnak egymásnak, vagy közvetlen, kétoldalú tárgyalásokat folytatnak.
- 2.) Az MKM vállalja az első ponthoz kapcsolódó közérdekű, az érdemi tárgyaláshoz szükséges dokumentumoknak, az egyeztetést legalább 15 nappal megelőző átadását, amennyiben ezt a kormányzati munka határidői lehetővé teszi.
 - 3.) A felek elismerik, hogy az eredményes együttműködés feltétele a tények, adatok kölcsönös ismerete. Az MKM ezért kinyilvánítja készségét arra, hogy – a lehetőségeihez mérten – az információgyűjtési, rendszerezési tevékenységét folyamatosan fejleszti és ennek megfelelően térítésmentesen biztosítja a KKDSZ részére mindazokat az intézményi-tevékenységi, költségvetési finanszírozási, foglalkoztatási és létszám, bér, munkaügyi és statisztikai adatokat, információkat, melyek a tárgyalások eredményes lefolytatásához szükségesek.
 - 4.) A KKDSZ vállalja a 2–3. pontban jelzett, átvett dokumentumoknak egyrészt a titokvédelmi előírások szerinti kezelését, másrészt az érdemi tárgyalásokat lehetővé tevő használatát, s a képviseleti munkában az ahhoz szükséges területi felhatalmazások megszerzését.
 - 5.) A felek kölcsönösen vállalják a közgyűteményi és közművelődési intézményekkel való kapcsolattartásban az egymással történő konzultációt, és – szükség szerint – az érdeküket szolgáló, összehangolt cselekvést.
 - 6.) Az önkormányzatokkal és az egyéb intézményfenntartókkal, mint munkáltatókkal való együttműködésben a megállapodó felek vállalják egymás kölcsönös, előzetes tájékoztatását, a kezdeményezések, a tevékenységek összehangolását. E tekintetben vállalják az érintett szakmai szervezetek bevonását munkájukba.
 - 7.) A felek vállalják arra alkalmas kiadványaikban a publikációs lehetőségek biztosítását egymás számára, továbbá azt, hogy az érdekkörükbe tartozó rendezvényeikre, jelentősebb értekezleteikre, képzéseikre és továbbképzéseikre meghívják a megállapodó felet, biztosítva a tanácskozási jogot részére.
 - 8.) A felek a fenti érdekkörben létrehozott és fenntartott nemzetközi kapcsolataikat összehangolják, az abban rejlő együttműködési lehetőségeit kölcsönösen kihasználják.
 - 9.) Az MKM – a KKDSZ igényeinek ismeretében – feltárja azokat a lehetőségeket és eszközöket, melyek elősegítik az e megállapodással és a hatályos törvényekkel, jogszabályokkal összefüggésben a szakszervezet meghatározott jo-

gainak gyakorlását és vállalja a működési feltételek tekintetében az esélyegyenlőség javítását. A felek mellékletben rögzítik ennek tartalmát, amely – a kölcsönös jóváhagyás után – e megállapodás részét képezi.

II.

- 1.) A felek kölcsönösen kinyilvánítják akaratukat arra vonatkozóan, hogy az e megállapodásban szerzett jogokat jóhiszeműen gyakorolják, kötelezettségeiket teljesítik, esetleges vitáikat tárgyalásos úton rendezik.
- 2.) E megállapodás módosítására mindkét félnek évente egy alkalommal, november hónapban nyílik lehetősége. A módosításhoz a felek egyetértése szükséges, az mindig a következő év első hónapjának első munkanapján lép hatályba.
- 3.) A megállapodás mindkét fél részéről – az e tárgyban folytatott tárgyalásokat követően – felmondható, azonban a felmondás érvényesítésére csak annak írásos közlését követően hat hónappal kerülhet sor.
- 4.) E megállapodást az MKM a Művelődési Közlönyben, a KKDSZ az Érdek és Érték című információs lapjában teszi közzé.
- 5.) Az együttműködési megállapodásban rögzített kötelezettségek teljesítése tekintetében az MKM-et dr. Szabó Zoltán politikai államtitkár képviseli.

Budapest, 1996. február 27-én

Vadász János
a KKDSZ elnöke

dr. Magyar Bálint
művelődési és közoktatási miniszter

Hogyan lássuk világunkat?

II.

Állomány, ellátottság és a kapcsolt fogalmakról elmondható, hogy szinte anynyi jelentésük elemezhető, ahányan használják.

A használat oldaláról az állománynak legalább három rétege van.

Először létezik a tömegesen és periodikusan jelentkező, gyakorta kampányokban mutatkozó igény, amelyet könyvtárainknak ki kell elégítenie. Kötelező olvasmányok az általános és középiskolákban, kötelező irodalom a felsőoktatásban más-más módon ugyan, de többes példányok jelenlétét kívánják meg az iskolai és felsőoktatási könyvtárakban; bár külön politikai-erkölcsi és szakmai-er-

kölcsi meditációt igényelne állást foglalni abban a tekintetben, hogy milyen mértékig és kikre, milyen diákokra és szüleikre lehet áthárítani ennek az irodalomnak a megvásárlását. Az a szakmaetikai meggyőződése, hogy minél kisebb mértékben egyre kevesebbre. Ugyanis a felsőoktatási tandíj fejében biztosítani illik a tanulás minden feltételét, alsóbb iskolafokokozatokon pedig az oktatás „ingyenesség”-e vonja maga után ugyanezt. (Az idézőjelet az ingyenesség kérdéses volta kívánja meg.) Bár jegyezzük meg, hogy alsó- és középfokon maradandóbb a „kötelező” irodalom listája, a felsőoktatásban változékonyabb aszerint, hogy a tanszékek az adott tanévben az évfolyamok számára mit jelölnek kötelezően fogyasztandó olvasmányoknak. Azt is jegyezzük meg, hogy ezeknek az igényeknek kielégítésére alakult könyvtáraknak más feladataik is vannak, mint a tömegigény szolgálata. Bárhogy is van: fájjon ettől a közoktatás és felsőoktatás feje, mert a probléma inkább oktatási, mint könyvtári, ha a kettő egyáltalán elválasztható. Más szóval: a problémát oldja meg az oktatásügy.

Az állomány másik része egyedi olvasói igényeket szolgál, a frekvenciát irodalmat, könyveket, folyóiratokat, más dokumentumokat jelent; lényegében ezekre épül a könyvtári szolgáltatásoknak az a rétege, amely az „eredeti dokumentumok” prezentálásának tucatnyi módozatát hívta életre, ideértve a más gyűjteményektől megszerzett szakirodalmat is. Az utóbbi mértéke, hányada mutatja a könyvtári munka minőségét is. A könyvtárközi szolgáltatásokra éppen ezért vissza kell térnünk.

Az állománynak a használat oldaláról mutatkozó harmadik rétege az ún. (csúnya szó) „inkurrens” állomány, amely a ritkán használt dokumentumokat jelöli; mondjuk azokat nevezzük így, amelyeket öt-tíz évenként vesznek kézbe. Ez az irodalom nem értéktelen! Sőt! Csak ritkán igénylik, mégis ugyanannyiba kerül tárolásuk, mint a frekvenciátaké. Nem is ez okozná a problémát, hanem az, hogy a könyvtári állomány növekedésével ez az állományrész egyre nyomasztóbb, úgyszólván elnyomja a frekvenciát állományt. A növekedésre Csúry István már 1956-ban kimutatta, hogy az általa vizsgált (nagyobb) könyvtárak tizenvalahány évenként megduplázzák állományukat. (Ő ezt úgy mondta, hogy az állomány majdnem fele az utolsó tíz évből származik.) Épeszű ember nem gondolhatja, hogy ezt a növekedést a könyvtári helyek növelésével követni lehet, miközben egyre nagyobb az inkurrens, azaz a fölöttébb ritkán használt művek részaránya.

De szögezzük le külön igazolás nélkül, hogy nem a nagy állományú könyvtár a jó, hanem az optimális állománnyal rendelkező. Persze, ez a kérdés is megér egy misét.

Nem kell kétségbe esni. A megoldás megszületett már századunk elején, egyébként a Harvard Egyetem ötlete nyomán. Az inkurrenciát külső raktárakba telepítették. Történt ugyanakkor, hogy másik 20-25 könyvtár is hasonló gondokkal küzdött, ők is külső raktárakba telepítették értékes, de ritkán használt dokumentumaikat. Mivel tudtak egymásról, tapasztalták, hogy nagyon sok esetben ugyanazokat a műveket viszik a külső raktárba. Mit tesz az ésszerűség: megállapodtak, hogy a külső raktározás nem megoldás, hiszen csak térben távolabbra helyezi a problémát; elég a kihelyezett példányokból egyet (vagy kettőt) megőrizni mindannyiójuk számára. Lemondtak a tulajdonról, az autonóm kezelésről. A folyamat végig gondolható. Létrejött a mai korszerű könyvtári rendszerek nélkü-

lőzhetetlen intézménye, a tároló könyvtár, amelyik az összes többi gyűjtemény erőforrása. Nincs olvasója, a többi könyvtár használja. Innen csak egy lépés az újabb gondolat. Az a húsz (legyen kétszáz) könyvtár sokszor kerül abba a helyzetbe, hogy meg kell vásárolnia műveket, amelyekről eleve tudja, hogy ritkán fogják kérni. (Vásárlásuk szakmai kényszer, itt szintén nem részletezhető.) Mit tesz e művekben érdekelt 20-25 könyvtár? Mindegyik megveszi? Hát inkább megkéri a tároló könyvtárat, vásárolja meg egyetlen példányban mindannyiuk számára. Ez a korszerű tároló könyvtár; az itt ismertetett fajtákat Sonnevend Péter „raktárkiváltó” (még nem az igazi), kooperatív és aktív tárolónak nevezte.

A Csurgay-bizottság rendszertervében központi fejlesztési célként ugyanilyen okból szerepel egy modern tároló könyvtár. Csírái már léteznek az OSZK-ban. Két évtizedes álom egyébként, első tervezésekor még teljes köteles sort is odagondoltunk. Emlékezzünk arra, hogy három budapesti könyvtár szintén a hetvenes években Törökbálinton a raktárvárosban hozzájutott egy-egy raktári szektorhoz, még most is külön-külön külső raktárként működtetik. Elszalasztott alkalom.

A tároló könyvtárak, az igaziak, számos feladatot tölthetnek be egy könyvtári rendszerben, az állományvédelemben, restaurálásban és más területen. Tucatszai feladat hárul rájuk, még a főlétpéldány elosztása is. Két jellemvonásuk azonban a technika és a gyorsaság.

Most ugorjunk egy nagyot.

Bármely országban a könyvtári ellátás nagy problémája az, hogy minden állampolgárt – emberi jogai miatt – ugyanaz illeti meg, de a településszerkezet következtében ezt lehetetlen teljesíteni. Pontosabban: eddig lehetetlen volt teljesíteni. Nem lehet minden lakóhelyre bármely igényt kielégítő könyvtárat telepíteni. Kistelepülésekre még kicsi könyvtár se jut. Így érvényesül automatikusan minden diszkrimináció, amiből csak azért nincs botrány, mert statisztikusan kistelepülésen nem jelentkeznek olyan igények, mint mondjuk egy egyetemi városban; szakmánk kistelepülés közeli képviselője nem is teszi közzé jól felfogott önműs érdekből, hogy bármely publikus dokumentumot bárki jogosan kérhet tőle.

A magyarországi jog e tekintetben példamutató. Azt mondja, hogy könyvtári szolgáltatást kell mindenütt biztosítani, ez nem feltétlenül jelent könyvtárfenntartást. Szakmabeliek tudják: jóval többet jelent. Mert kell valaki ott helyben, aki a könyvtárak szolgáltatásait odaszervezi. Ehhez mindenképp kommunikálnia kell azokon a pályákon, amelyeken a szolgáltatások áramolnak. (Egyáltalán: bárhol, bármely könyvtárnak ezt a képességét, ti. a kommunikálhatóságot kell legtöbbre tartania. De ez más kérdés; maradjunk a kistelepülések problémájánál.) Kifejtés nélkül gondolkozzunk az alábbiakon.

1. Könyvtári ellátás addig biztosítható, ameddig az iskolarendszer kiépült. Iskola ugyanis lassan nem létezhet könyvtár nélkül, a helyi önkormányzat viszont nem képes két könyvtárat (iskolást és községit) fenntartani. Szakmai okokból ez az egy könyvtár iskolai székhellyel kell működjön.
2. Az iskolai könyvtár feladatait a tömegesen és periodikusan jelentkező állomány biztosításában, kézikönyvtári állomány létrehozásában, az iskolára és a községre jellemző frekvenciált állomány kialakításában, és a kommunikációs

technika idetelepítésében lehet megszabni. (Az oktatási segédleteket is említeni kell, de ez inkább oktatási kérdés, itt ne érintsük.) A könyvtárközi kapcsolatok ennek révén az összes többi könyvtárral kialakulnak, városi, megyei, egyetemi (főiskolai) könyvtárakkal, a tárolókönyvtárral. Külföldről szerzett irodalmat is szolgáltat igény esetén, ekkor a lelőhely megállapításához is online férhessen hozzá.

3. Az ellátásban segítséget jelent a bibliobusz, ám ennek állománya nem konkrét igényt szolgál, csak választékot bővít. Kiegészítő szerepe van, önmagában nem megoldás. Egyébként nincs a piacon bibliobusz, az importot meg kell fontolni.
Egy-két Patyomkin busz beállításának nincs sok teteje.
4. A szakmának ki kell dolgoznia ennek a „könyvtár”-nak vagy „kommunikáló hely”-nek a modelljeit. A technika nem drága, iskolák előbb-utóbb képesek biztosítani.
5. A könyvtárosképzésben az autonóm könyvtári modelleket fel kell váltania az ellátási rendszer részeként működő könyvtáraknak.
6. Ahol a fenntartó (önkormányzat) ereje többre futja, más modellhez kell igazodnia.

Érdemes eleve országos és biztonságos ellátásban gondolkodni. Két kulcsproblémája: tárolókönyvtár és az ország egészére kiépített végállomások, fogadó „könyvtárak”, vagy ahogy Csurgay Árpád találóan hívta őket: receptorok. A többi, mármint a könyvtárak, mintha léteznének.

-h-r

Az államháztartási reform és a könyvtárak (önkormányzati) finanszírozása

Az államháztartási reform alapvető célja a kulturális szférában is a közvetlen állami tehervállalás csökkentése, pótlólagos források bevonása a kultúra finanszírozásába. Ehhez meg kell határozni, mi is egy-egy alrendszer kívánatos funkciója, ebből mit és mennyit finanszírozzon az állam?

Minden kulturális alrendszer kijelentheti, hogy az általa nyújtott szolgáltatás közhasznú, alkotmányos állampolgári jog (művelődés, oktatás, tájékoztatás és tájékozottság stb.) de mit, mennyit és mikor lehet azok finanszírozásából a költségvetésre, az állampolgárokra, civil szervezetekre áthárítani, netalán piacosítani, melyek azok a kulturális javak, amelyeknek kereslete rugalmas avagy rugalmatlan(?), melyek azok a szolgáltatások, amelyeknek megszűnése vagy korlátozott hozzáférhetősége a társadalom és gazdaság fejlődése szempontjából káros és visszaveti a kedvező társadalmi folyamatokat? Mindezeket és még számos más tényezőt is figyelembe kell venni az államháztartási reform kidolgozása során, nem beszélve annak rövid és hosszú távú hatásairól.